In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 komen de volgende namen voor van belastingplichtigen: Geert Huising, Johan Heemsche, Tiesse Stegge en jonge Johan Kaning.
De laatste twee zitten op volle erven. De tweede op een half erf en de eerste is kleiner dan een half erf.
Omstreeks 1300 heeft de Proosdij van de St Pieter te Utrecht inkomsten uit de hof te Peelo van 3 libras Gronings, waarvan 1 libra aan Uffelte toekomt. Van een ander huis ontvangt zij 22 uncias.

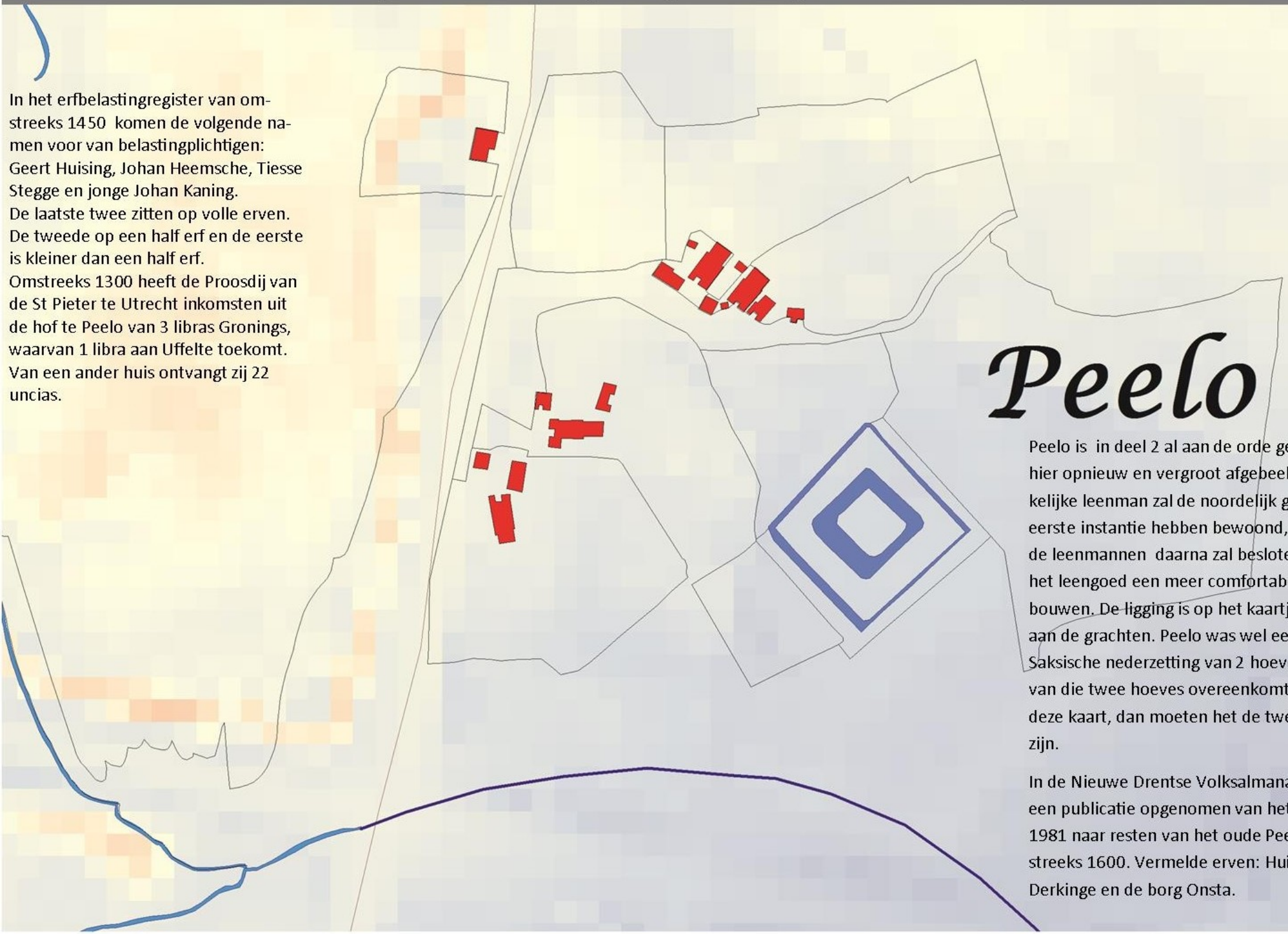

Peelo

Peelo is in deel 2 al aan de orde geweest, maar hier opnieuw en vergroot afgebeeld. De oorspronkelijke leenman zal de noordelijk gelegen motte in eerste instantie hebben bewoond, maar één van de leenmannen daarna zal besloten hebben om bij het leengoed een meer comfortabele burcht te bouwen. De ligging is op het kaartje te herkennen aan de grachten. Peelo was wel een oorspronkelijk Saksische nederzetting van 2 hoeves. Als de plaats van die twee hoeves overeenkomt met hoeves op deze kaart, dan moeten het de twee linksonder zijn.

In de Nieuwe Drentse Volksalmanak van 1983 is een publicatie opgenomen van het onderzoek uit 1981 naar resten van het oude Peelo van omstreeks 1600. Vermelde erven: Huizinge, Hovinge, Derkinge en de borg Onsta.

In 1225 wordt Johannes van Haerlo vermeld in een oorkonde waarin de leenmannen van Utrecht worden opgesomd met hun verplichtingen. Deze Johannes bezat een leengoed in Peest. Op de kadastrale kaart van 1832 lijkt het oostelijk deel van Peest op een Saksische nederzetting. Linksonder is de plek aangegeven waar een motte heeft gelegen. Het perceel waarop de twee meest links gelegen boerderijen staan zou de plek kunnen zijn van het leengoed. Of de motte in 1225 nog aanwezig was is niet na te gaan. Zie hiervoor ook het vorige hoofdstuk.
Omstreeks 1300 heeft de Proosdij van St Pieter te Utrecht inkomsten uit één huis te Peest, groot 1 libram Gronings.
Op de lijst van inkomsten van het domkapittel Utrecht van omstreeks 1330 staat Otto Polleman vermeld als leenman van het goed Arlo (Haerlo) en van een goed in Roden. Otto is getrouwd met een nazaat van Thezo van Eelde, de vader van Johannes van Haerlo.
Een nazaat van Johannes van Haerlo, ook Johannes geheten, is dan leenman van het goed Walinge in de parochie Groningen/ Gorecht.
In 1408 blijkt een Johannes van Haerlo stadsschrijver van Groningen te zijn.
Omstreeks 1450 zijn als belastingplichtigen vermeld: Alert Ysinck, Jan Ebing, Geert Ludikens, Roelof Prist, Roelof Gretes, Roelof Hinniges.

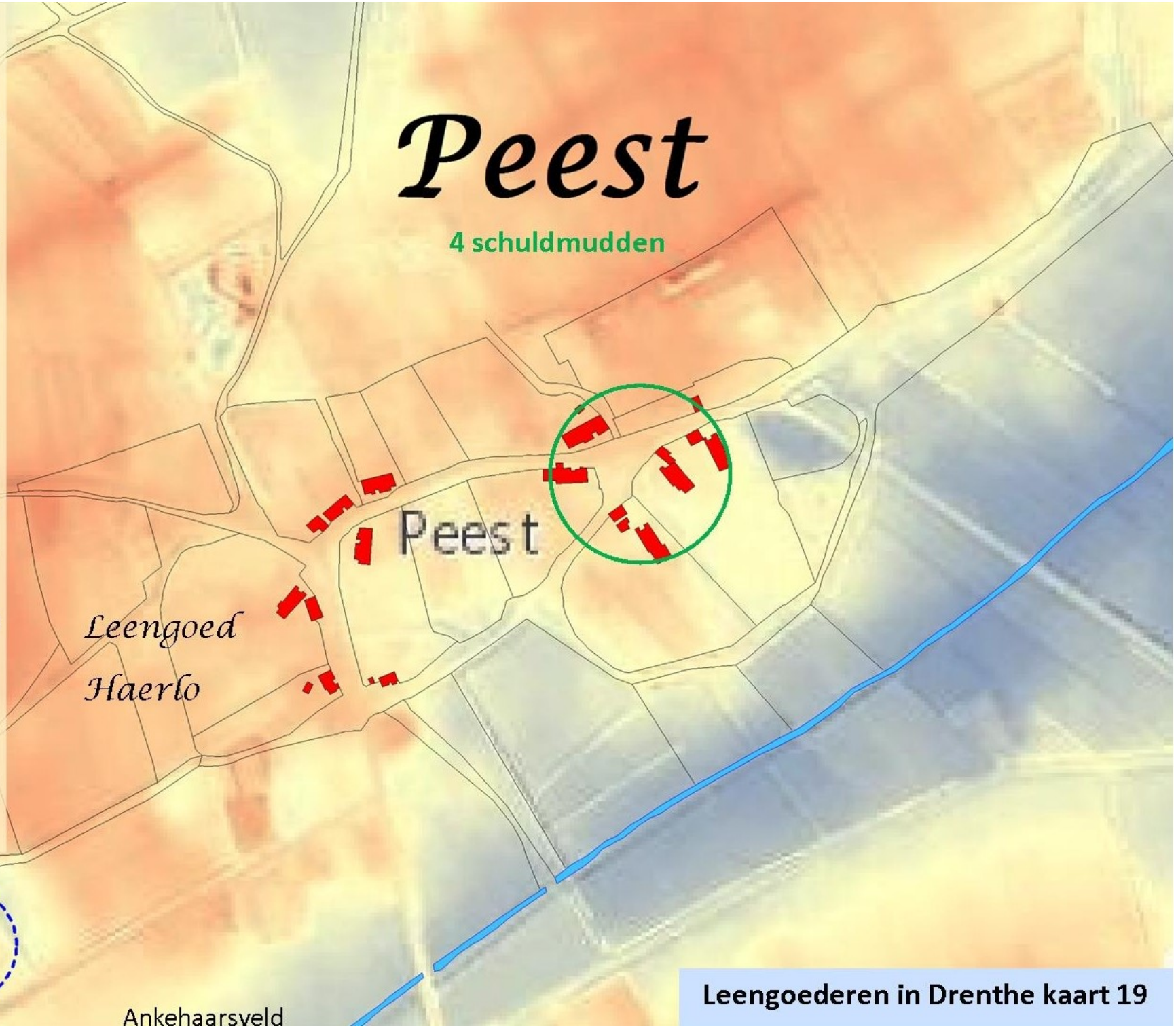

Leengoederen in Drenthe kaart 19

In 1450 vermelde erven: Roelof te Cloten, Geert Juttens, Wolter Schuring, Jan op ter Horst, Jan Lunsche, Jan Egbing, Roelof Spoldes, Kerstekyn Jan Ebynghes meier, Jan Schomaker, Wobbe Hiddinck, Wennike Dries, Jan Ludinx, Willem Lunsken, Hendrik Peyserwold, Arend Lands, Krabben goed, Berend Otten, Heyne Nasen, Grete op de Horst pauper, Jan Hillens, Mense Lands, Willem Landes, Roelof Ottens, Reyner Bokens, Bokens, Hindrik Schomaker.

13 volle erven, 8 halve erven en de rest is kleiner.

Ongeveer de plek waar de oudste borg of burcht van Peize moet hebben gestaan.

Gebouwd omstreeks 1145, waarbij ook de eerste onderkomens van de helpers van ridder Lambert (van Werl), broer van de bisschop van Utrecht, zullen zijn gebouwd.

In 1832 liep er een waterloop van zuid naar noord door Peize, met twee oostelijke zijarmen, grotendeels langs de wegen. Het is niet na te gaan of deze waterloop van ouds aanwezig was of later is gegraven.

Peize

Borg te Peize. Coll Bodel Nijenhuis

R. UNIV. BIBLIOTHEEK LEIDEN

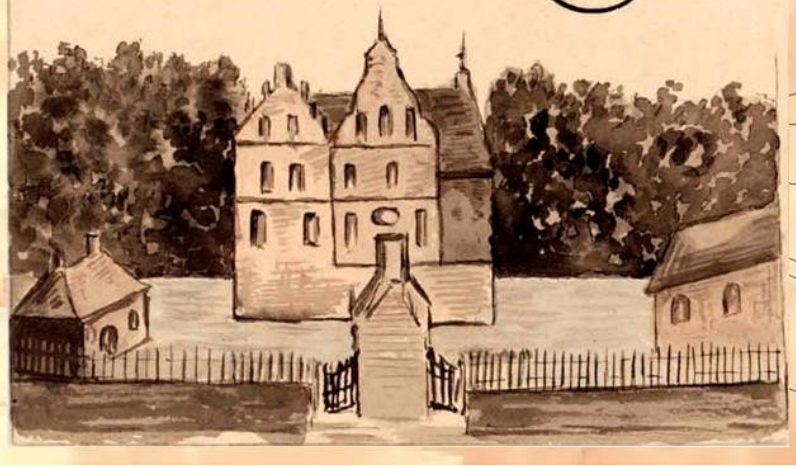

Peize is (vermoedelijk) geen nederzetting van Saksische landverhuizers, maar zal ontstaan zijn na 1140, toen bisschop Herbert of Hartbert van Utrecht, afkomstig uit Wierum en een zoon van Rudolf van Wierum (van Werl), zijn broer Ludolf benoemd tot prefect van Coevorden en zijn broer Leffert tot prefect van Groningen. Voor zijn jongste broer Lambert had hij geen voorname functie in het graafschap Drenthe meer te vergeven, maar ter versteviging van de greep op dit gebied gaf hij Lambert de leenrechten op gronden onder Groningen. Hierop bouwde Lambert een burcht en bedrijfsgebouwen en dat leengoed werd Peize genoemd. (of een benaming die er op lijkt) Het is niet uit te sluiten dat er toen misschien nog enkele Angelsaksische bewoners verbleven, achterblijvers , van de groep waarvan het merendeel was vertrokken naar betere gronden aan de kust. Maar die achterblijvers kunnen dan geen georganiseerde gemeenschap meer hebben gevormd , die rechten hadden in dat gebied en welke rechten door de bisschop dienden te worden gerespecteerd. Hoe het ook zij, Lambert bouwde de burcht en zal zijn leengoed hebben ingericht zo goed mogelijk conform de voorschriften voor landgoederen. Een kapel moest worden gebouwd en de nodige dienstmannen moesten worden verworven. Zoals gebruikelijk werden die dienstmannen aangetrokken uit de vertrouwde kring, voornamelijk familieleden en aangetrouwden. En als er in de directe omgeving onvoldoende waren te vinden dan zocht men die in het moederland Westfalen. (Voorbeeld: Lunsche = Lüdenscheid in Plat-Duuts) Van huwelijkspartners is dit bekend uit oorkonden en voor dienstmannen zal dezelfde weg zijn gevolgd. Herbert, bisschop van Utrecht, probeerde de verloren gegane macht van de familie van Werl in het Frisia tussen Lauwers en Eems te herstellen en meende in de benoeming van zijn broers Leffert en Ludolf hiermee een eerste stap te hebben gezet. In 1145 bouwde Herbert in Bunne, net onder Peize, ook een burcht met een bierbrouwerij en een kapel. Allemaal tot steun van zijn broer Leffert in Groningen die het daar zwaar te verduren had vanwege de opkomende macht van de stadsbevolking en de familie van de afgezette prefect Egbert.

Hoe dit is afgelopen kunt u lezen in andere artikelen op deze website .

De ridder Rudolf van Peize trouwde omstreeks 1250 met een dochter van de Heer van Almelo. Zijn zoon Egbert, kleinzoon Rudolf en achterkleinzoon Hermannus woonden in Almelo. Hermannus zoon Roelof werd in 1394 door de bisschop van Utrecht beleend met het huis Vogelensanck, gelegen even ten zuidoosten van de plek waar de oude dubbele motte “de Schuilenburcht’ heeft gestaan. In 1478 werd kleindochter Aleijd met dit goed beleend. Het erve kreeg later de naam Pesie en bestaat heden nog steeds. Nu in gebruik als ontmoetingscentrum aan de Bellinckhaveweg., vernoemd naar Otto van Bellinckhave, de zoon van Aleijd.

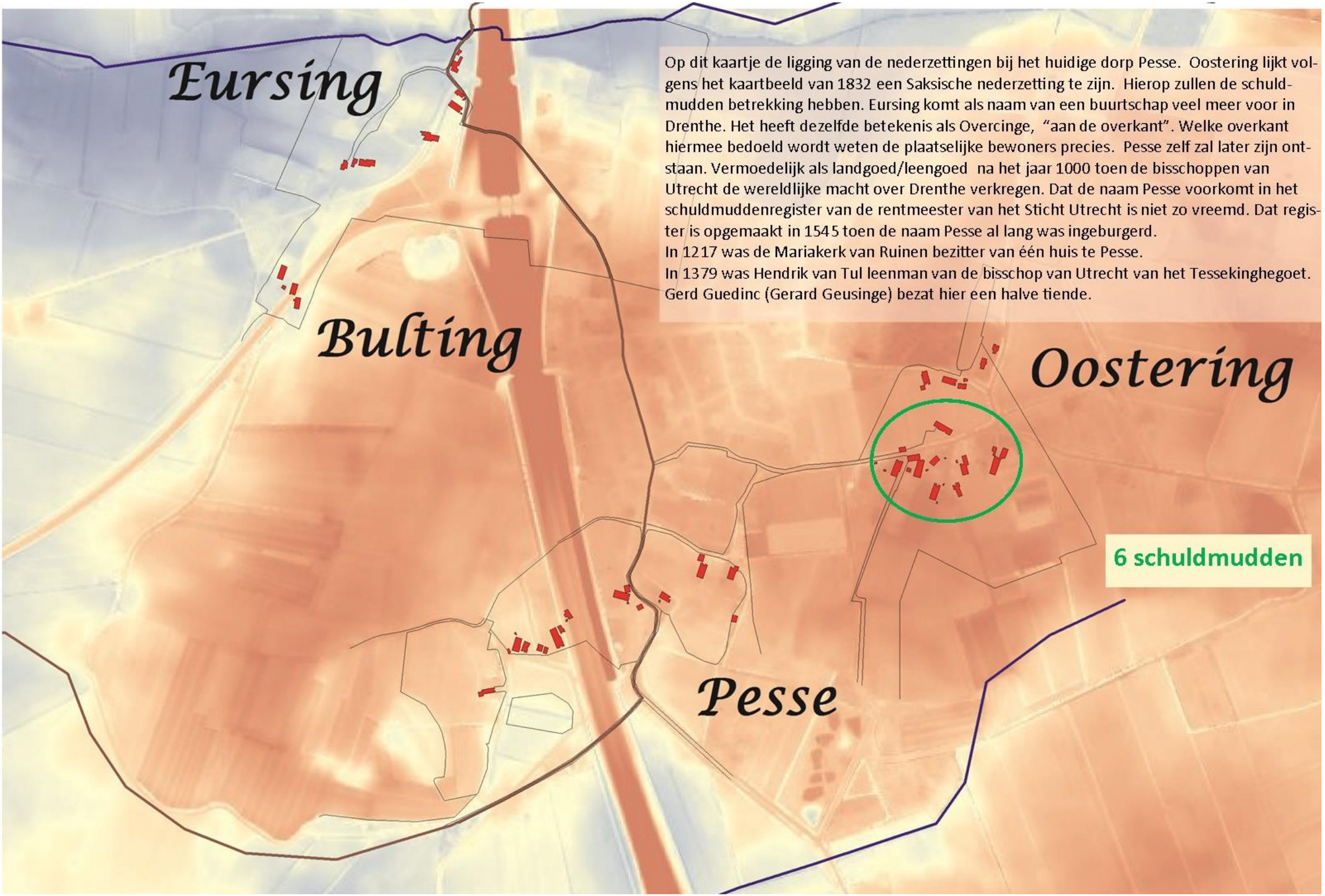

Op dit kaartje de ligging van de nederzettingen bij het huidige dorp Pesse. Oostering lijkt volgens het kaartbeeld van 1832 een Saksische nederzetting te zijn. Hierop zullen de schuldmudden betrekking hebben. Eursing komt als naam van een buurtschap veel meer voor in Drenthe. Het heeft dezelfde betekenis als Overcinge, "aan de overkant". Welke overkant hiermee bedoeld wordt weten de plaatselijke bewoners precies. Pesse zelf zal later zijn ontstaan. Vermoedelijk als landgoed/leengoed na het jaar 1000 toen de bisschoppen van Utrecht de wereldlijke macht over Drenthe verkregen. Dat de naam Pesse voorkomt in het schuldmuddenregister van de rentmeester van het Sticht Utrecht is niet zo vreemd. Dat register is opgemaakt in 1545 toen de naam Pesse al lang was ingeburgerd.
In 1217 was de Mariakerk van Ruinen bezitter van één huis te Pesse.
In 1379 was Hendrik van Tul leenman van de bisschop van Utrecht van het Tessekinghegoet. Gerd Guedinc (Gerard Geusinge) bezat hier een halve tiende.

Roden

Roden moet, volgens Blok, oorspronkelijk een Saksische nederzetting zijn geweest, want het is voor 9 mudden schuldplichting in het schuldmuddenregister. De begrenzing tussen de vroegere gouwen Drenthe en de Friese gouwen langs de kust moet een grillig verloop hebben gehad gezien de tekst van de diverse oorkonden die dit gebied betreffen.

In het register van inkomsten van het Domkapittel Utrecht van omstreeks 1330 komen de volgende namen voor in de parochie Roden: Herman Swederman, Jacobus (het goed Sickinc), Herman Wannema, Herman Corslotinc, Johan Helle (ter Heyl), Folkert, Johan en Rudolf Wederwille (de tienden in Lockinckwolde), Everard Zudersman, Johan Campinc (het goed Campinc) en Wybe ter Sloet (samen de tienden in Roden en het goed Ripenvelde), de broers Thyzo en Johan (van Eelde) (de Crabbingetienden), Gerard Heylinc, Johan Stenholte, Gosewijn Crevet, Alard Hiddingh (de tienden van een huis in Roden = Mensinge). Kleindochter Fosse van Alard trouwt omstreeks 1440 met Wigbold Seyghers, de zoon van Steven Seyghers leenman van Mensinge in 1379, een borchleen van Vollenhove.

In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 komen de volgende namen voor; Egbert te Roden, Herman Crabbe, Roelof Ottens, Barelt Hoving, Willem Brunting, Wernbold Grotens, Jan Schurinck, Heyno Scrants, Geert Schomaker, Heyne Levekens, Abel Bakering, Heyne Smyt, Yde Brabbens, Jan Stegeman, Gese Brabander, Herman Swederszoon, Hidde Rukema, Jan van Monster, Hindrik Huginge. Totaal 6 volle erven, 7 halve erven en de rest is kleiner.

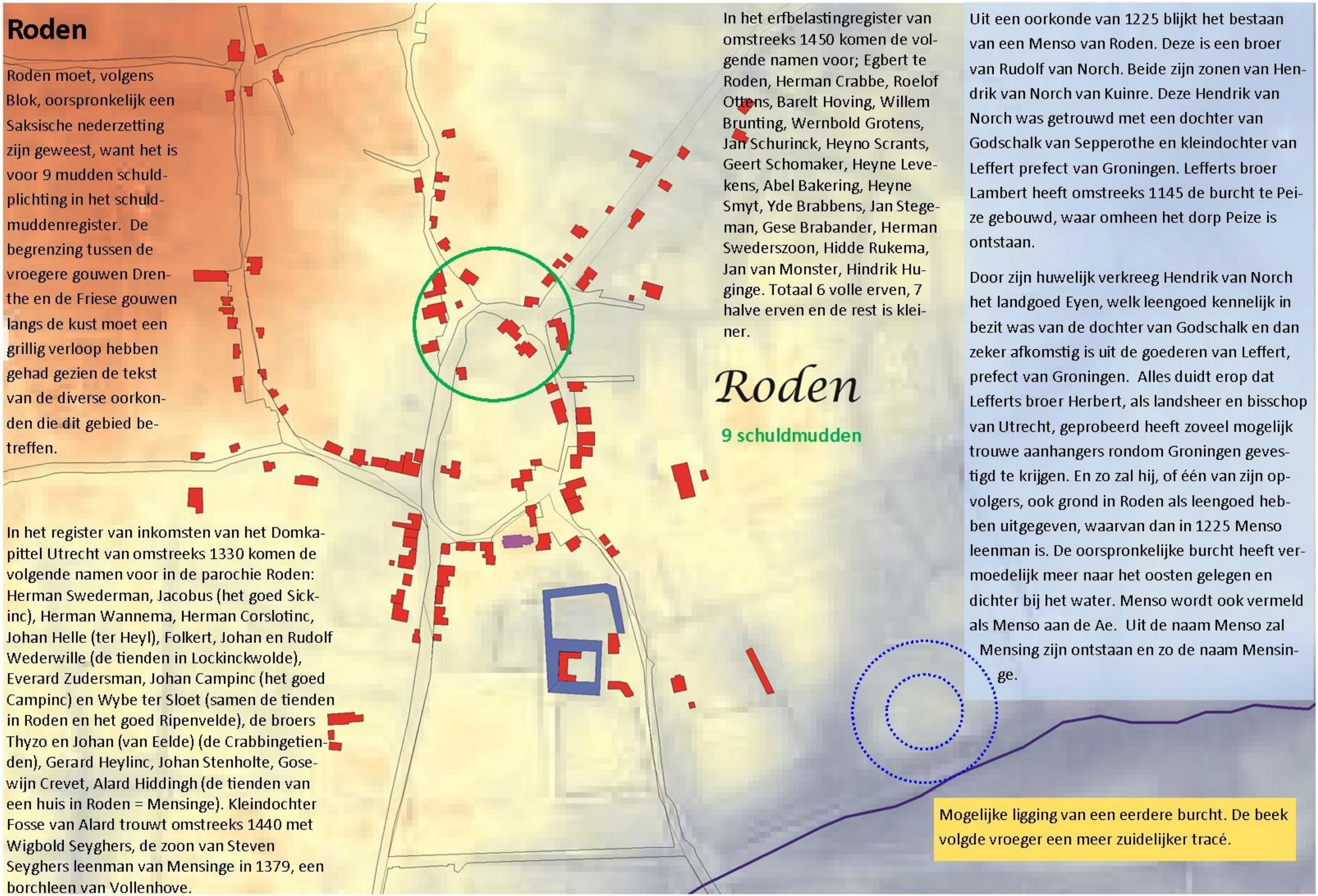

Uit een oorkonde van 1225 blijkt het bestaan van een Menso van Roden. Deze is een broer van Rudolf van Norch. Beide zijn zonen van Hendrik van Norch van Kuinre. Deze Hendrik van Norch was getrouwd met een dochter van Godschalk van Sepperothe en kleindochter van Leffert prefect van Groningen. Lefferts broer Lambert heeft omstreeks 1145 de burcht te Peize gebouwd, waar omheen het dorp Peize is ontstaan.

Door zijn huwelijk verkreeg Hendrik van Norch het landgoed Eyen, welk leengoed kennelijk in bezit was van de dochter van Godschalk en dan zeker afkomstig is uit de goederen van Leffert, prefect van Groningen. Alles duidt erop dat Lefferts broer Herbert, als landsheer en bisschop van Utrecht, geprobeerd heeft zoveel mogelijk trouwe aanhangers rondom Groningen gevestigd te krijgen. En zo zal hij, of één van zijn opvolgers, ook grond in Roden als leengoed hebben uitgegeven, waarvan dan in 1225 Menso leenman is. De oorspronkelijke burcht heeft vermoedelijk meer naar het oosten gelegen en dichter bij het water. Menso wordt ook vermeld als Menso aan de Ae. Uit de naam Menso zal Mensing zijn ontstaan en zo de naam Mensinge.

Mogelijke ligging van een eerdere burcht. De beek volgde vroeger een meer zuidelijker tracé.

Vermeld in het bisschoppelijk schattingsregister van omstreeks 1450. Vermelde namen:

Roderwolde: Otte Bagens, Barolt Voessema, Hobe Staels, Geert Eytinghe, Steven Roleves, Egbert Wittma, Lefert Otten, Alert Witma, Jan Kamping, Wilte Hinckemans, Eysse Poerssema, Egbert Datema, Eyte op den maden, Hinryck Emesema, Jan Ryddering en Jan Butma.

Sandebuur (Sulterbuer): Zweder Sockeman en olde Rolof Ycking. De afgebeelde situatie is van de kadastrale kaart van 1832. Waar de gebouwen van 1450 hebben gestaan is niet bekend.

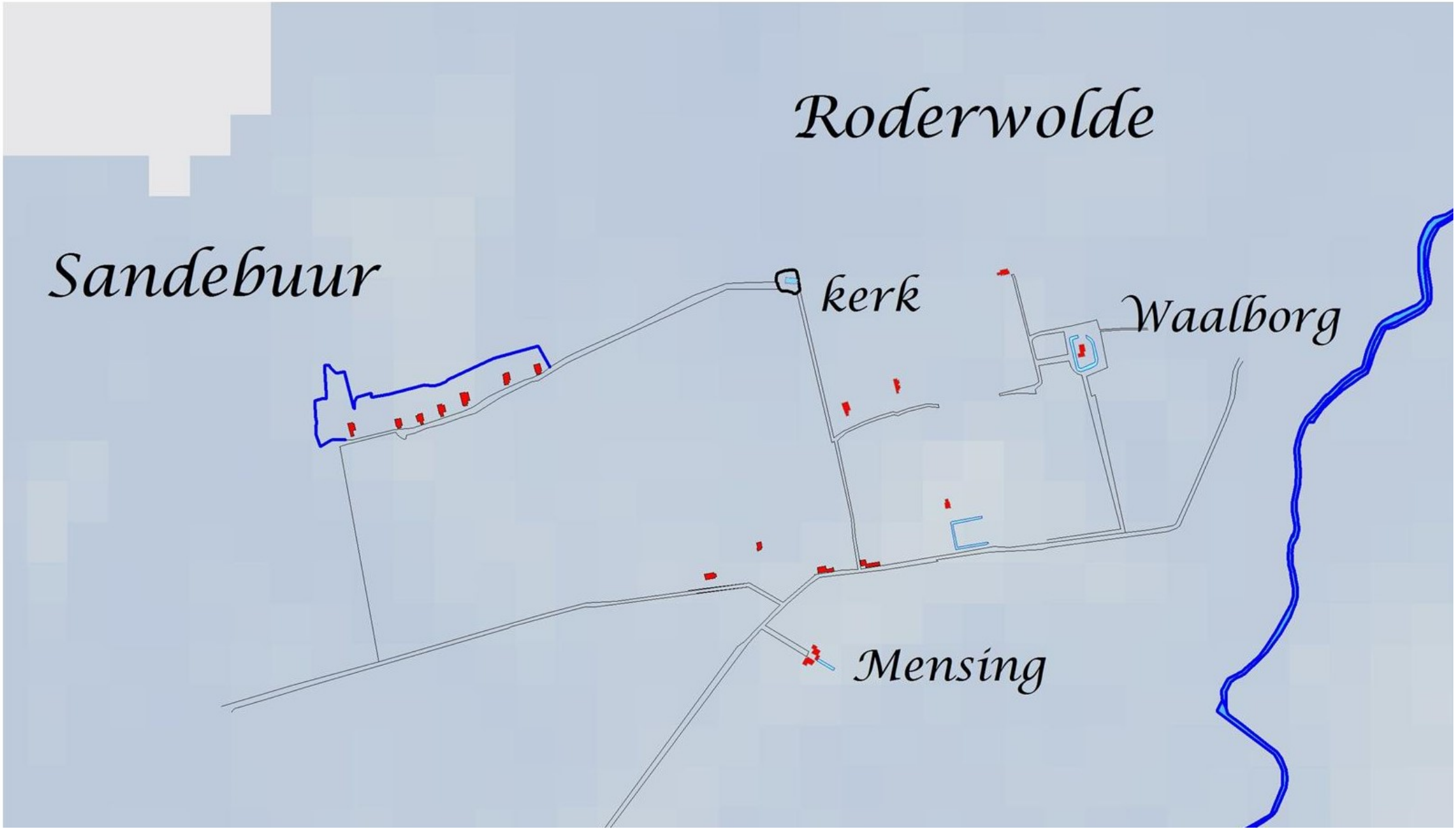

Rolde

5 schuldmudden

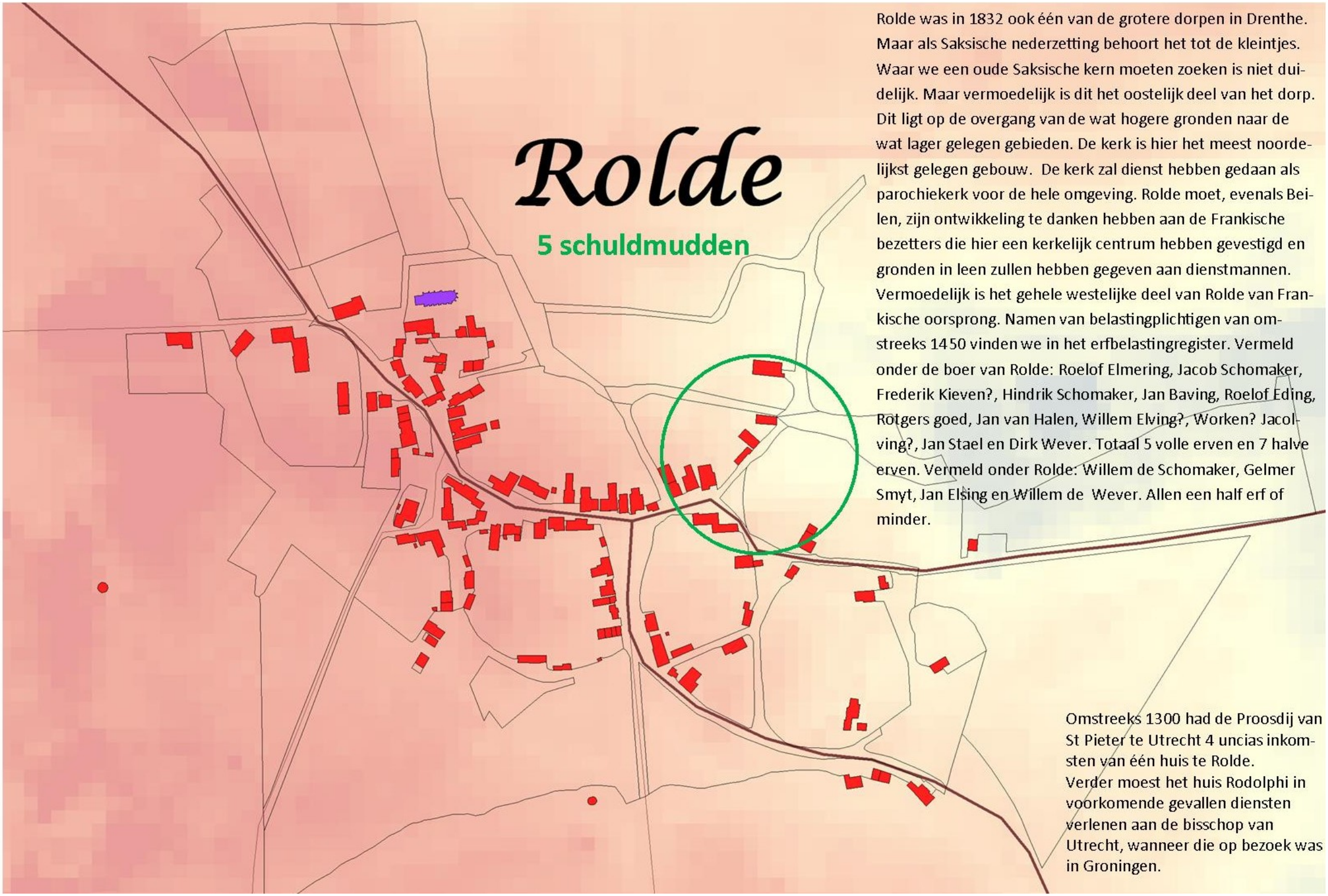

Rolde was in 1832 ook één van de grotere dorpen in Drenthe. Maar als Saksische nederzetting behoort het tot de kleintjes. Waar we een oude Saksische kern moeten zoeken is niet duidelijk. Maar vermoedelijk is dit het oostelijk deel van het dorp. Dit ligt op de overgang van de wat hogere gronden naar de wat lager gelegen gebieden. De kerk is hier het meest noordelijkst gelegen gebouw. De kerk zal dienst hebben gedaan als parochiekerk voor de hele omgeving. Rolde moet, evenals Beilen, zijn ontwikkeling te danken hebben aan de Frankische bezetters die hier een kerkelijk centrum hebben gevestigd en gronden in leen zullen hebben gegeven aan dienstmannen. Vermoedelijk is het gehele westelijke deel van Rolde van Frankische oorsprong. Namen van belastingplichtigen van omstreeks 1450 vinden we in het erfbelastingregister. Vermeld onder de boer van Rolde: Roelof Elmering, Jacob Schomaker, Frederik Kieven?, Hindrik Schomaker, Jan Baving, Roelof Eding, Rotgers goed, Jan van Halen, Willem Elving?, Worken? Jacolving?, Jan Stael en Dirk Wever. Totaal 5 volle erven en 7 halve erven. Vermeld onder Rolde: Willem de Schomaker, Gelmer Smyt, Jan Elsing en Willem de Wever. Allen een half erf of minder.

Omstreeks 1300 had de Proosdij van St Pieter te Utrecht 4 uncias inkomsten van één huis te Rolde.
Verder moest het huis Rodolphi in voorkomende gevallen diensten verlenen aan de bisschop van Utrecht, wanneer die op bezoek was in Groningen.

Vermeld in hety bisschoppelijk belastingregister van omstreeks 1450. Vermelde namen: Jan Mensen, Egbert Zijgers, Jan Reyners, Egbert Wallynge, Lambert Ellynge, Hinryck Sanders, Jan Albertes, Willem Mensen, Jan Tallen lant Clawes Alberts, Roloff Eyntsinge, Albert Eyntsinges, Ghert Alberts sone, Tyde Ellynghe, Hinryck Binders, Roloff van Hessen Sassen lant, en Staes van Rosvynkele. Totaal 16 namen.

Op de kaart is het gebied tussen de Runde en de Beetseweg afgebeeld. Volgens een kaart van de landmeter Greveling, gemeten in 1778, lagen hier de gebouwen / woningen van het oude Roswinkel. De kaart van Greveling bevat echter fouten in de richting van enkele vermelde grenzen. Aangehouden voor de inpassing is de Rijksgrens vanaf de steen in de hoek van het Munnikemoer in zuidelijke richting, welke sluit met de huidige grens. De gebouwen van 1778 zullen zeker niet dezelfde zijn als die van 1450. De kaart is slechts een indicatie waar de oudste gebouwen van Roswinkel kunnen hebben gestaan.

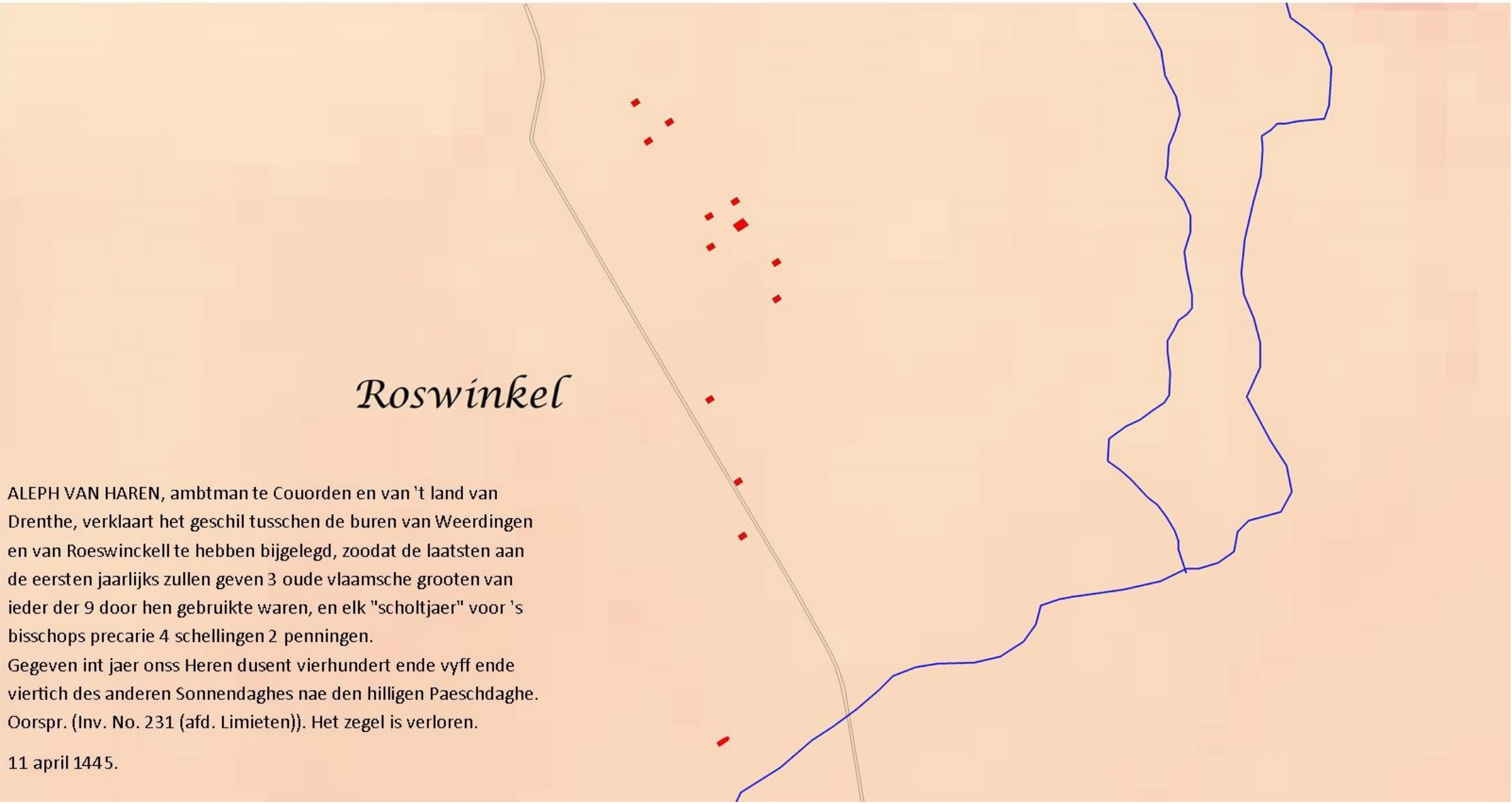

ALEPH VAN HAREN, ambtman te Couorden en van 't land van Drenthe, verklaart het geschil tusschen de buren van Weerdingen en van Roeswinckell te hebben bijgelegd, zoodat de laatsten aan de eersten jaarlijks zullen geven 3 oude vlaamsche grooten van ieder der 9 door hen gebruikte waren, en elk "scholtjaer" voor 's bisschops precarie 4 schellingen 2 penningen.
Gegeven int jaer onss Heren dusent vierhundert ende vyff ende viertich des anderen Sonnendaghes nae den hilligen Paeschdaghe.
Oorspr. (Inv. No. 231 (afd. Limieten)). Het zegel is verloren.

11 april 1445.

Wij, Otto, bij de gratie Gods, Bisschop van Utrecht, willen dat het alle in Christus gelovigen voor immer bekend is, dat, zich bevinden in onze tegenwoordigheid, de in Christus beminde Frederik, Abt van Ruinen, ons een bevestigingsbrief heeft overhandigd van Heer Theoderik, Bisschop van Utrecht, zaliger nagedachtenis, over bepaalde eigendommen van de kerk der zalige Maria te Ruinen, welke de Abt zelf en zijn voorgangers voor dertig jaar opbrengsten en meer op gezag van de kerk, ongestoord in bezit hadden gehad, zonder inbreuk van verzet; en hij heeft ons nederig verzocht om een schriftelijk bewijs van onze bekrachtiging inzake diezelfde eigendommen; zijn verzoek inwilligend hebben wij, om te verhoeden dat in de toekomst de kerk van Ruinen inzake haar eigendommen voor enige valse aanklacht kan worden ontzet, gemeend de bewuste eigendommen met name te moeten noemen. Namelijk in: een pand te Oosterhessel en een ander pand te Gees. Evenzo een pand te Echten. Twee panden voorts in Diever. Evenzo twee panden in Leggelo; en een pand in Lhee. Evenzo een pand in Dwingelo. Voorts drie panden in Terborg en drie panden in Vollenhove, waarvan één aan de kerk voornoemd heeft opgedragen Gerard de Leeuw, met deszelfs landerijen en met twee panden te Ruinen en drie panden te Hesselte en een vergadergebouw te Terborg. Een pand te Bunne. Een pand te Valthe. Een pand te Halen. Eén te Spier. Eén te Kampen. Evenzo een pand te Pesse en drie panden te Middelbrink. Evenzo een pand te Wannepe en een pand te Staphorst en een pand te Bugenigge en een pand te Hestphorst. Evenzo een pand te Laren en een pand te Gijsselte.
In Vollenhove het tiendrecht van drie panden, het tiendrecht in Middelbrink van twaalf pachtgoederen. Het tiendrecht van drie panden in Reesta. Het tiendrecht van zes Deventer schepels in Steenwijk. Tiendrecht in Hesselte. Het tiendrecht van één pand in Eemster. In Wijster het teindrecht van de hele plaats. In Holte het tiendrecht van twee panden. In Terborg het tiendrecht van twee panden. Tiendrecht in Anreep. Te Anderen het tiendrecht van één pand. In Drijber het tiendrecht.

Derhalve, daar het onze wil is voor de kerk van Ruinen, welke wij, krachtens het ons opgedragen ambt, gehouden zijn te behoeden en onverlet te besturen, te zorgen en voor haar het haar met betrekking tot voornoemde eigendommen verleende recht te handhaven, zoals zij die tot op heden in ongestoord bezit bestendig hebben beheerd en zonder inbreuk van verzet, welnu, opdat zij zo voortaan in het rustig genot daarvan mogen zijn, zonder belemmering door enige valse aantijging, bevestigen wij die (eigendommen) op gezag van God Almachtig en van onszelf, en hebben wij ter bevestiging daarvan dit document laten opstellen en van onze zegelafdruk doen voorzien, daar het onze wil is, dat allen die in Christus geloven en bij Christus zweren, weten dat indien iemand als ijverig behoeder van deze traditie is opgetreden, hij deswege in de toekomst vergeving zijner zonden zal ervaren; indien echter iemand zich verzet zich ertegen te verzetten, haalt hij zich de toorn van God almachtig op de hals en de banvloek. Amen.
Gedaan nog in het eerste jaar van ons Episcopaat, met de volgende getuigen:
Reinboud, oudste deken; Walter van de St Salvador in Utrecht; Theoderik te Deventer; Bertold te Oldenzaal; Bernard te Emmerik; Proosten Willem van de St Salvador, Wicher van St Pieter, Theoderik van de St Jan, Reinier van de St Maria, Dekenen te Utrecht.
Leken waren er ook verscheidene aanwezig, te weten Heer Gerard, graaf van Are, Gijsbert van Amstel, Rudolf van Busichem, zijn broer Stefan, Albert van Wulven en verscheidene anderen, zowel geestelijken als leken.

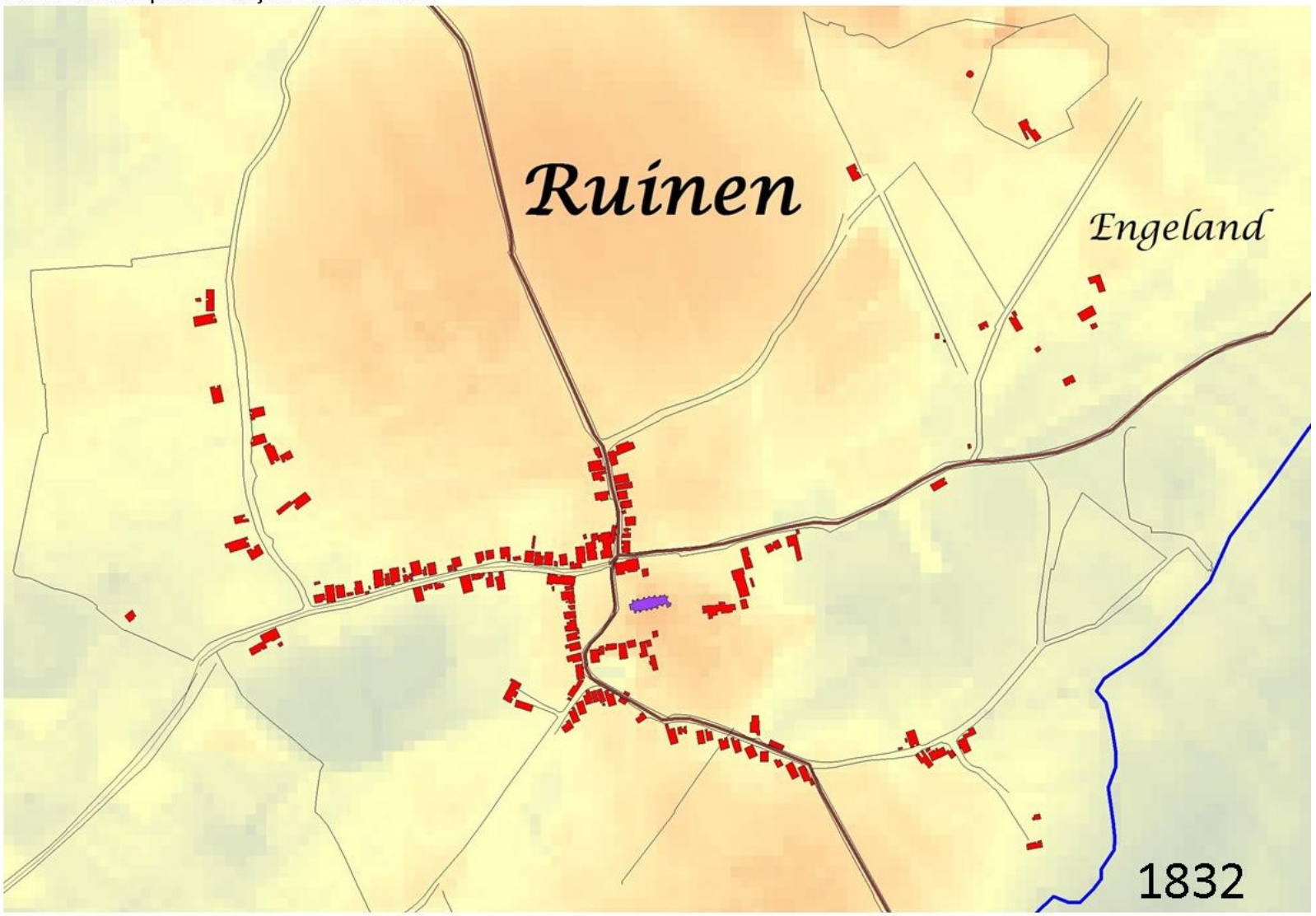

Oorkonde 1217

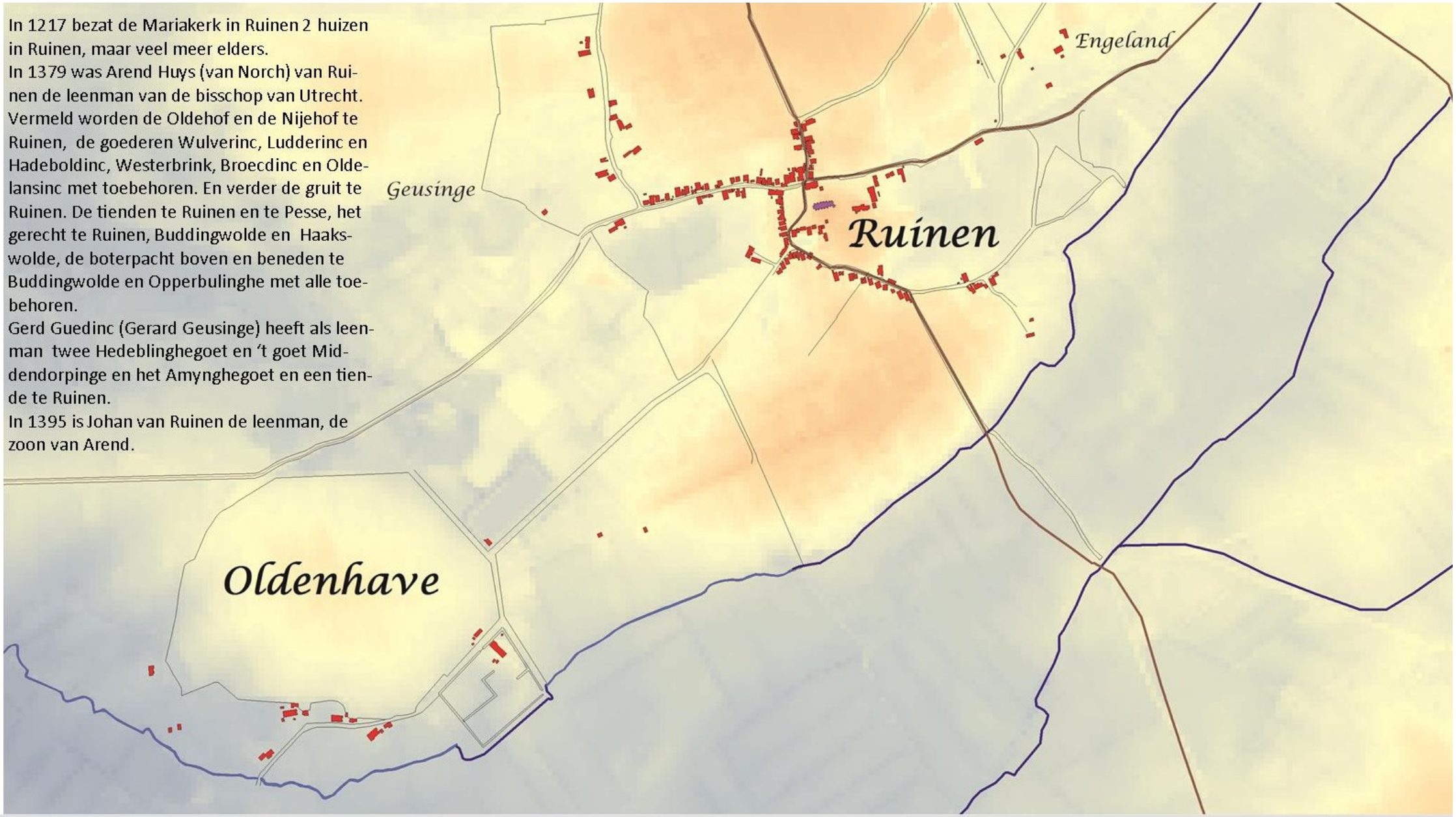

In 1217 bezat de Mariakerk in Ruinen 2 huizen in Ruinen, maar veel meer elders.
In 1379 was Arend Huys (van Norch) van Ruinen de leenman van de bisschop van Utrecht. Vermeld worden de Oldehof en de Nijehof te Ruinen, de goederen Wulverinc, Ludderinc en Hadeboldinc, Westerbrink, Broecdinc en Oldelansinc met toebehoren. En verder de gruit te Ruinen. De tienden te Ruinen en te Pesse, het gerecht te Ruinen, Buddingwolde en Haakswolde, de boterpacht boven en beneden te Buddingwolde en Opperbulinghe met alle toebehoren.
Gerd Guedinc (Gerard Geusinge) heeft als leenman twee Hedeblinghegoet en 't goet Middendorpinge en het Amynghegoet en een tiende te Ruinen.
In 1395 is Johan van Ruinen de leenman, de zoon van Arend.

De kadastrale kaart van 1832 geeft samen met de actuele hoogtekaart een mooi beeld waarom juist op bepaalde plaatsen nederzettingen zijn ontstaan. Van Ruinen is echter geen deel van het dorp aan te wijzen dat typisch Saksische kenmerken heeft. Het dorpsdeel Oldenhave geeft de ligging weer van het oorspronkelijk leengoed bij Ruinen, waarvan in 1139 Otto van Ruinen als leenman van de bisschop van Utrecht staat geregistreerd. Hij zal gewoond hebben op de motte die op dat landgoed is gebouwd. (zie het vorige hoofdstuk) In 1040 zal dit leengoed nog niet hebben bestaan. Was dit wel het geval geweest dan zou de toenmalige Duitse keizer ook dit leengoed hebben geschonken aan de bisschop van Utrecht. In Ruinen werd omstreeks 1145 het eerste klooster in Drenthe gebouwd, in 1325 verplaatst naar Dickninge. Nazaten van ridder Otto hebben hun bezit verder uitgebouwd in de omgeving. Ruinen staat niet in het schuldmuddenregister en men mag aannemen dat het geen oorspronkelijk Saksische nederzetting is geweest.

Schipborg was als Saksische nederzetting groter dan Rolde, maar behoort nog wel tot de kleinere. Op de westelijke flanken van de Hondsrug en aan een rivier, een ideale plaats om te overleven.

De route van de Frankische overheersers die van Coevorden naar Groningen trokken en in Anloo overnachtten liep hier ook langs. Van Anloo naar Zuidlaren en dan verder naar Groningen.

In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 komt Schipborg voor als Boerck. Vermeldt staan Roloff Bannynge, Jan Havynge, Egbert Altinge als monnikemeyer vam Ossen en Jan Husing, allen voor 2 schild aangeslagen. Totaal dus 4 bedrijven met 4 volle waardelen. Dat is 2 minder dan de oorspronkelijke 6 van omstreeks 950.

In het belastingregister van bezaaide landen van het kerspel Anloo komen onder Boreck de volgende namen voor in volgorde van het originele register.

Claes Jansen 13 mud, jonge Rolleff Engberts 26 mud, Tonis Jansen 30 mud, Jan Berends 3 1/2 mud, Jacop Frimoet 15 mud, Engbert 4 mud, Lammert Peetters 29 mud, olde Rolleff Eckberts 26 mud, Jan Backer 2 mud, de Scheper 1 mud, olde Rolleff Huiss 1/2 mud, Lubert Cornelijs 26 mud en Tonnis Meijer 10 mud.

In het belastingregister op de haardsteden van 1672 komen de volgende namen voor;

4 volle huizen: Jan Clasens, Jan Carsiens, Harmen Hinrix, Jacob Jans. Leffert Jans was ook een vol huis maar is onvermogend

Driekwart huis Hinrick Egberts.

Half huis: Julius Lijpgart Harbarges

Keuter Vrouwe Jantijen Hiddinges weduwe Lijpgarts.

Voor belastingregisters van latere jaren zie het Drents Archief.

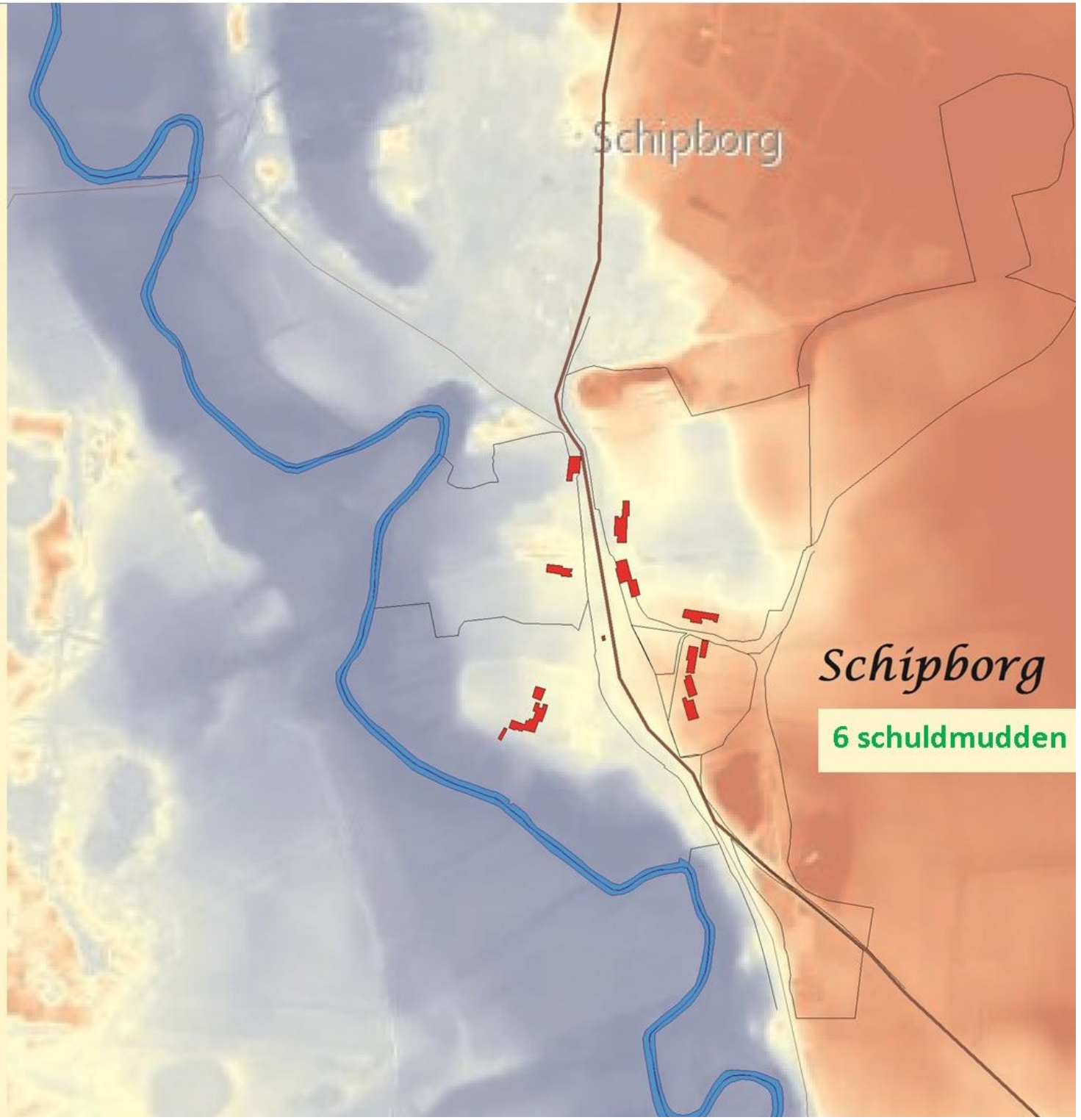

In het bisschoppelijk belastingregister van omstreeks 1450 staat Schoonebeek vermeld met 7 namen van belastingplichtige personen.

Clawes Sasse, Hinryck Wolbers, Ghert Wenynck, Jan Wenynge, Ludeken Sasse, Tyes Eysse en Evert Sasse..

Het afgebeelde Schoonebeek is het Westerse bos, met de situatie van 1832. Het zijn uiteraard niet de gebouwen van 1450, maar het geeft wel aan waar je het Schoonebeek van 1450 moet zoeken.

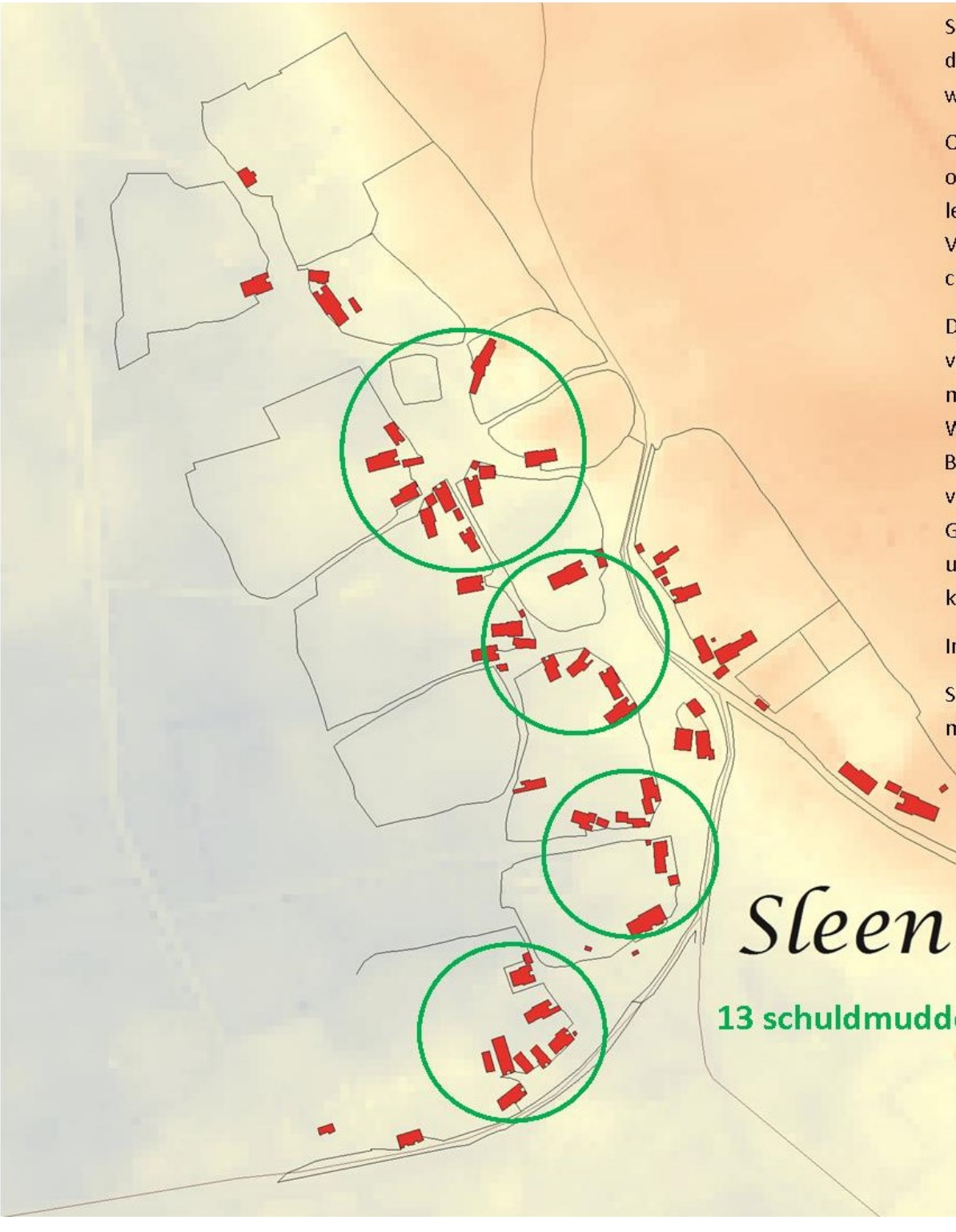

Sleen 1832, een Saksische nederzetting met meerdere kernen. Rechtsonder de verbindingsweg met Diphoorn. Deze buurtschap zal van uit Sleen zijn ontstaan in latere eeuwen.

Op welke boerderijen de schuldmudden rustten is gezien het kaartbeeld van 1832 alleen op vermoeden te bepalen. De oudste kern lijkt het meest noordelijk te liggen. In Noordsleen zijn ongeveer 5 hoeves te bepalen die met schuldmudden belast zullen zijn geweest. Voor Sleen zelf blijven dan 13 over. Deze zullen voornamelijk in de twee bovenste groene cirkels gezocht moeten worden.

De belastingplichtigen van de erven omstreeks 1450 zijn vermeld in 2 groepen. De buer van Sleen en van Erm: Berend Nysing, Roelof Husinck, Jan Albing, Herman Elsing, Tijdeman Moning, Roelof op Olde Wermynck, Roelof Nye Werminck, Willem Paping, Jan Witting, Ludolf Olde Mullynges, Wolter op Nye Mullynges, Geert Wyffelinck, Werner Brunsing, Hindrik Eysing, Willem Having keuter. De overige van dit rijtje staan bij Erm vermeld. Boven het Tweede rijtje staat Suet Sleen: Depthoren en Arend Tyes, Ludekin Gademing (Garming?), Reyner Albing, Jan Wever keuter, Wolter Having, Hindrik Maurisius, Jan Flugginghe, Frederik Eyting, Talle Sleense, Jan Hubbending, Eveking, Eysinck, Aemking, Reynke Lepels.

In 1379 bezit Jan Lepel in Zuidsleen het recht op de tienden.

Sleen wordt al vermeld in 1152 in een oorkonde waarin het klooster Werden een opsomming geeft van de plaatsen in Drenthe waarvan het inkomsten trekt.

In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 worden de belastingplichtigen van dit gebied in drie groepen vermeld. De boeren van Sleen en Erm, te Zuid Sleen en de boeren van Noord Sleen. Een deel is op het kaartje van Erm vermeld.
Vermelde namen te Sleen: Berend Nysing, Roelof Huising, Jan Albing, Herman Elsing, Tijdeman Moning, Roelof op Olde Wermink, Roelof Nye Wermink, Willem Paping, Jan Witting, Ludolf Olde Mulling, Wolter Nye Mulling, Geert Wijfelink, Werner Brunsing, Hindrik Eysing, Willem Having keuter. De overige zijn allen volle erven.
Zuid Sleen: Arend Tyes Depthoren, Ludeken Gademing, Reyner Albing, Jan Wever keuter, Wolter Having, Hindrik Maurisius, Jan Flugging, Frederik Eyting, Talle Sleense, Jan Hubbelding, Eveking, Eysinck, Aemking en Reynke Lepels.
In 1379 had Jan Lepel, leen/dienstman van de bisschop van Utrecht, de tienden van Zuidsleen.

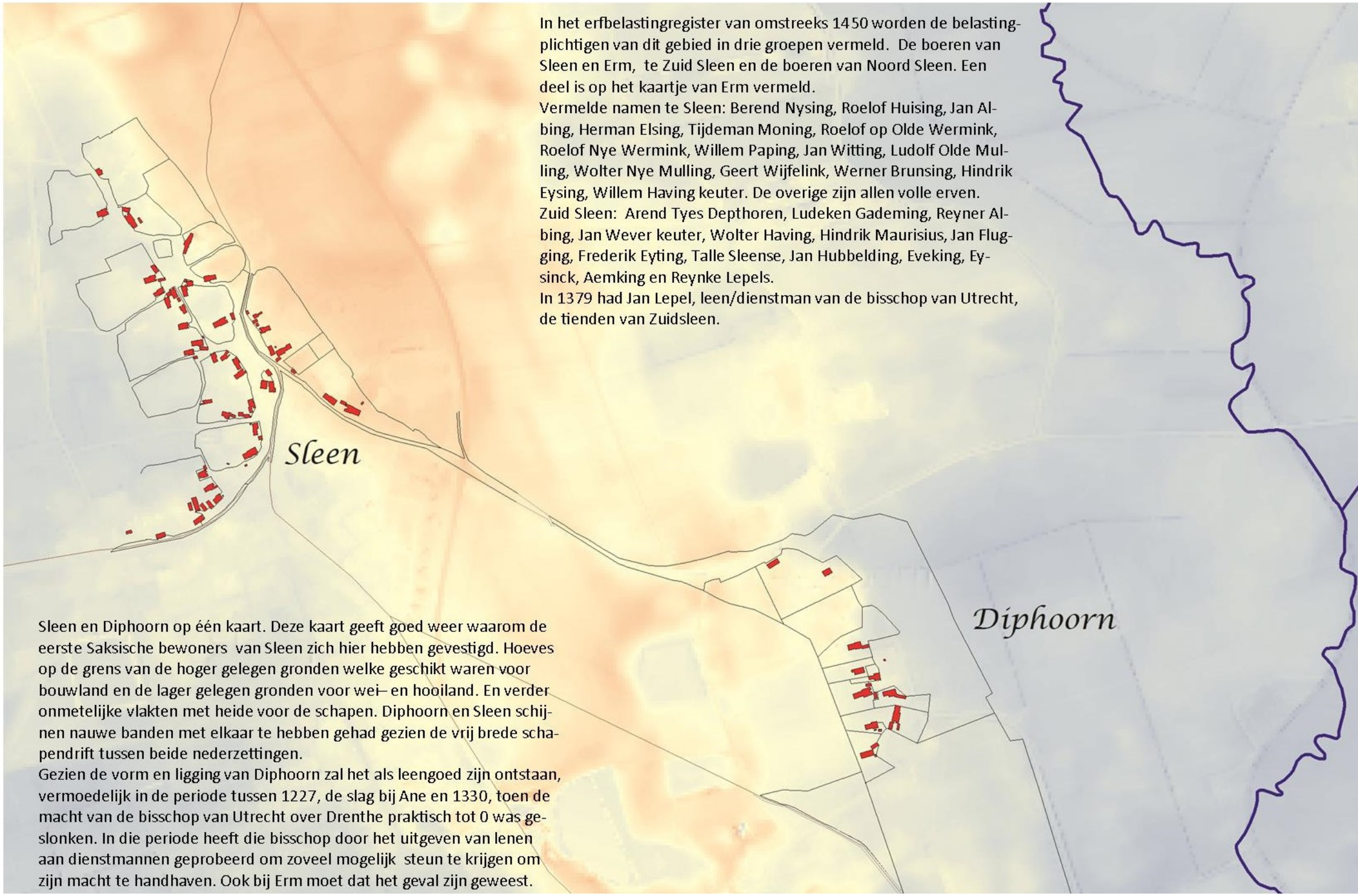

Sleen en Diphoorn op één kaart. Deze kaart geeft goed weer waarom de eerste Saksische bewoners van Sleen zich hier hebben gevestigd. Hoeves op de grens van de hoger gelegen gronden welke geschikt waren voor bouwland en de lager gelegen gronden voor wei– en hooiland. En verder onmetelijke vlakten met heide voor de schapen. Diphoorn en Sleen schijnen nauwe banden met elkaar te hebben gehad gezien de vrij brede schapendrift tussen beide nederzettingen.
Gezien de vorm en ligging van Diphoorn zal het als leengoed zijn ontstaan, vermoedelijk in de periode tussen 1227, de slag bij Ane en 1330, toen de macht van de bisschop van Utrecht over Drenthe praktisch tot 0 was geslonken. In die periode heeft die bisschop door het uitgeven van lenen aan dienstmannen geprobeerd om zoveel mogelijk steun te krijgen om zijn macht te handhaven. Ook bij Erm moet dat het geval zijn geweest.

Steenbergen

In het register van belasting op de erven van omstreeks 1450 komen de volgende namen voor:

Jonge Jan Lubbers, Heyne Pries, Geert Hillebrant, Herman Spanekers, Egbert Roemers, Hillebrant Steenbergen, Bertold Schuring, Mense, Ave Tesens een pauper, Herman Lukens.

De hier vermelde roepnamen komen veelvuldig voor in de geslachten van ridders/leenmannen in Drenthe. Het vermoeden dat Steenbergen een oorspronkelijk leengoed is geweest wordt hiermee versterkt.

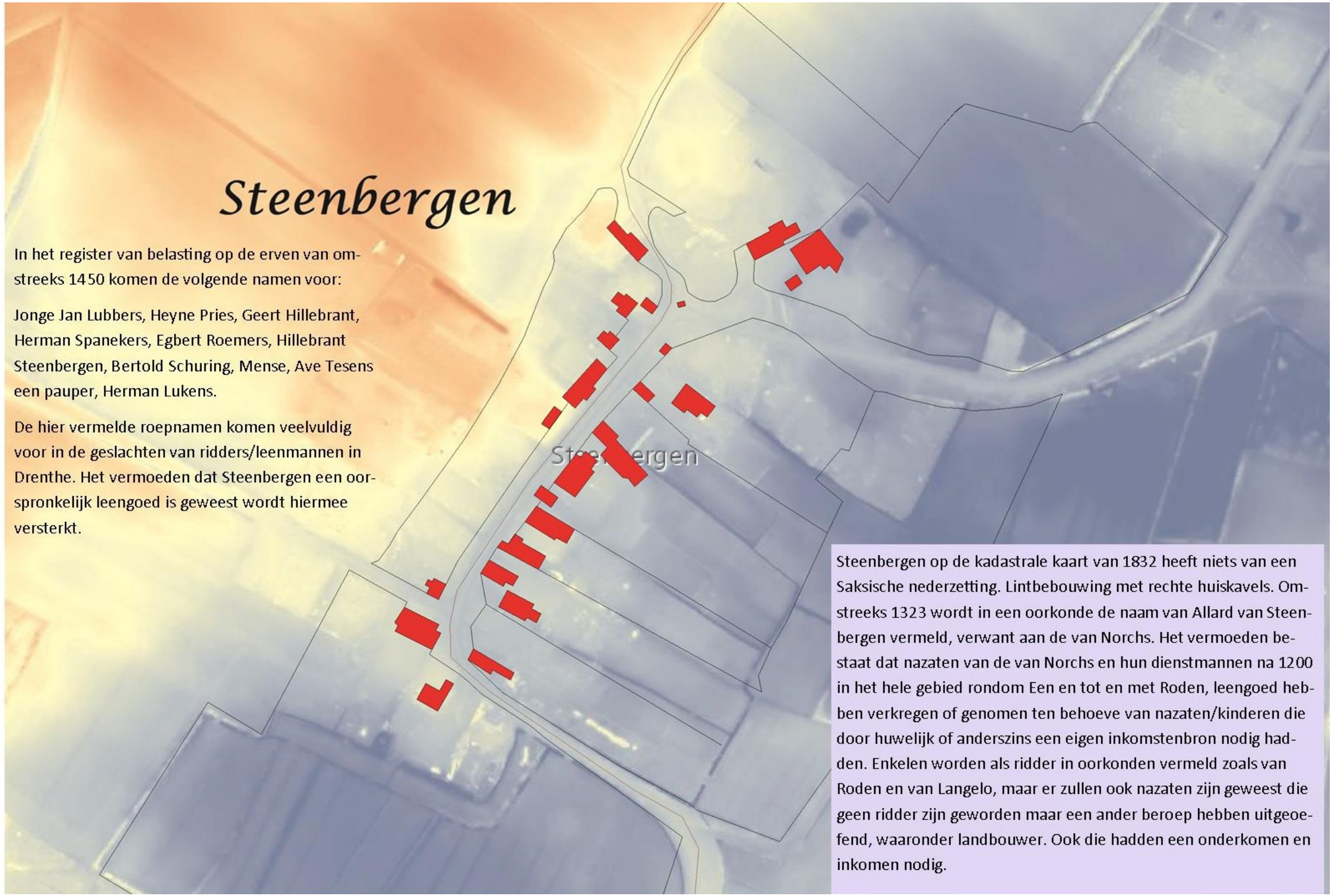

Steenbergen op de kadastrale kaart van 1832 heeft niets van een Saksische nederzetting. Lintbebouwing met rechte huiskavels. Omstreeks 1323 wordt in een oorkonde de naam van Allard van Steenbergen vermeld, verwant aan de van Norchs. Het vermoeden bestaat dat nazaten van de van Norchs en hun dienstmannen na 1200 in het hele gebied rondom Een en tot en met Roden, leengoed hebben verkregen of genomen ten behoeve van nazaten/kinderen die door huwelijk of anderszins een eigen inkomstenbron nodig hadden. Enkelen worden als ridder in oorkonden vermeld zoals van Roden en van Langelo, maar er zullen ook nazaten zijn geweest die geen ridder zijn geworden maar een ander beroep hebben uitgeoefend, waaronder landbouwer. Ook die hadden een onderkomen en inkomen nodig.

Taarlo

9 schuldmudden

Taarlo is een oorspronkelijk Saksische nederzetting van 9 hoeves. Het kaartbeeld van 1832 geeft 10 boerderijen te zien. Een nederzetting die door de eeuwen heen nauwelijks gegroeid is. In het erfbelastingregister van omstreeks 1450 worden de volgende namen vermeld, Taarlo en Zeegse samen: Jan Jaling, Jan Haveman, Reyn Oostebrink, Hindrik Makking, Jan van Rede, Mense Woltering, Hillebrandt, Hindrik Elverding, Hindrik Camping.

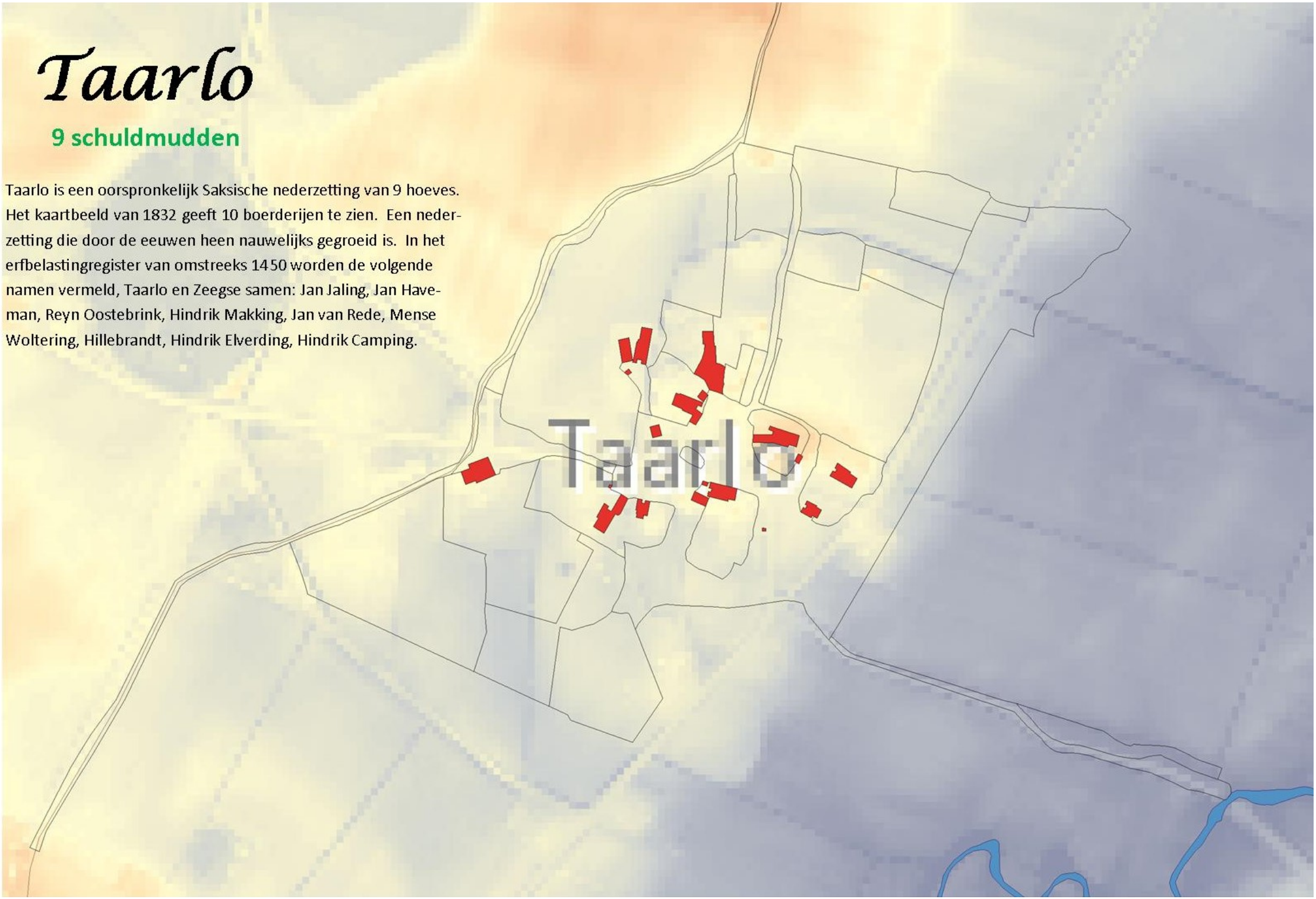

Namen die omstreeks 1450 zijn vermeld in het erfbelastingregister: Aerlo: Alert Bensing, Helperich Kokinghe, Hermen Willink, Obiges (Oving?) Jans, Jan Oving, Albert Kamping, Jan Mating, Jacob Banning, Roelof Eykens, Lodewijk Brabander. Op 1 (Kokinghe) na allemaal volle erven.

Tynaarlo

15 schuldmudden

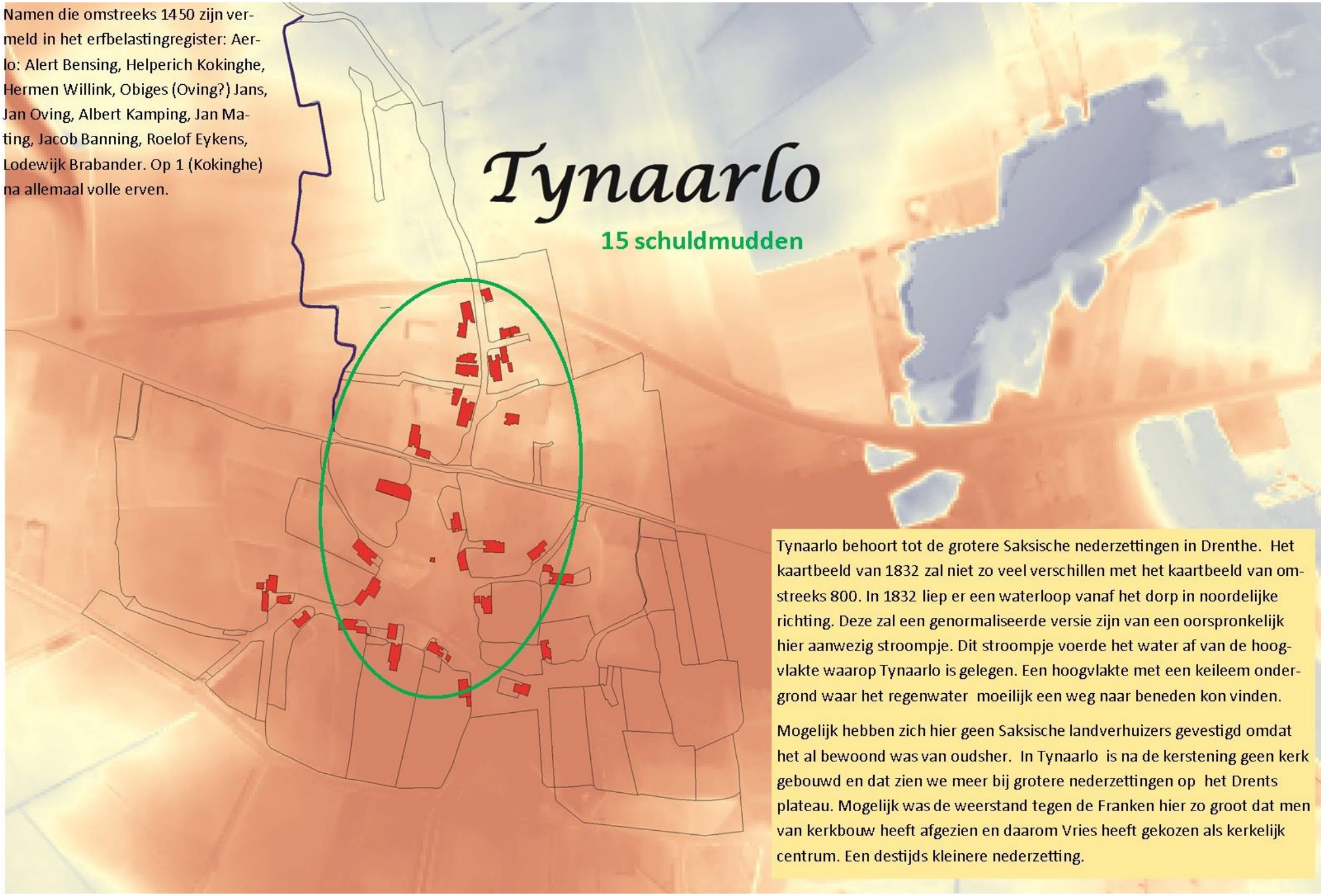

Tynaarlo behoort tot de grotere Saksische nederzettingen in Drenthe. Het kaartbeeld van 1832 zal niet zo veel verschillen met het kaartbeeld van omstreeks 800. In 1832 liep er een waterloop vanaf het dorp in noordelijke richting. Deze zal een genormaliseerde versie zijn van een oorspronkelijk hier aanwezig stroompje. Dit stroompje voerde het water af van de hoogvlakte waarop Tynaarlo is gelegen. Een hoogvlakte met een keileem ondergrond waar het regenwater moeilijk een weg naar beneden kon vinden.

Mogelijk hebben zich hier geen Saksische landverhuizers gevestigd omdat het al bewoond was van oudsher. In Tynaarlo is na de kerstening geen kerk gebouwd en dat zien we meer bij grotere nederzettingen op het Drents plateau. Mogelijk was de weerstand tegen de Franken hier zo groot dat men van kerkbouw heeft afgezien en daarom Vries heeft gekozen als kerkelijk centrum. Een destijds kleinere nederzetting.

UFFELTE west 1832 namen eigenaren gebouwen

De nummers bij de gebouwen verwijzen naar het volgnummer van de belastingplichtigen in het Haardstedenregister van 1774 volgens de originele scans van dat register.

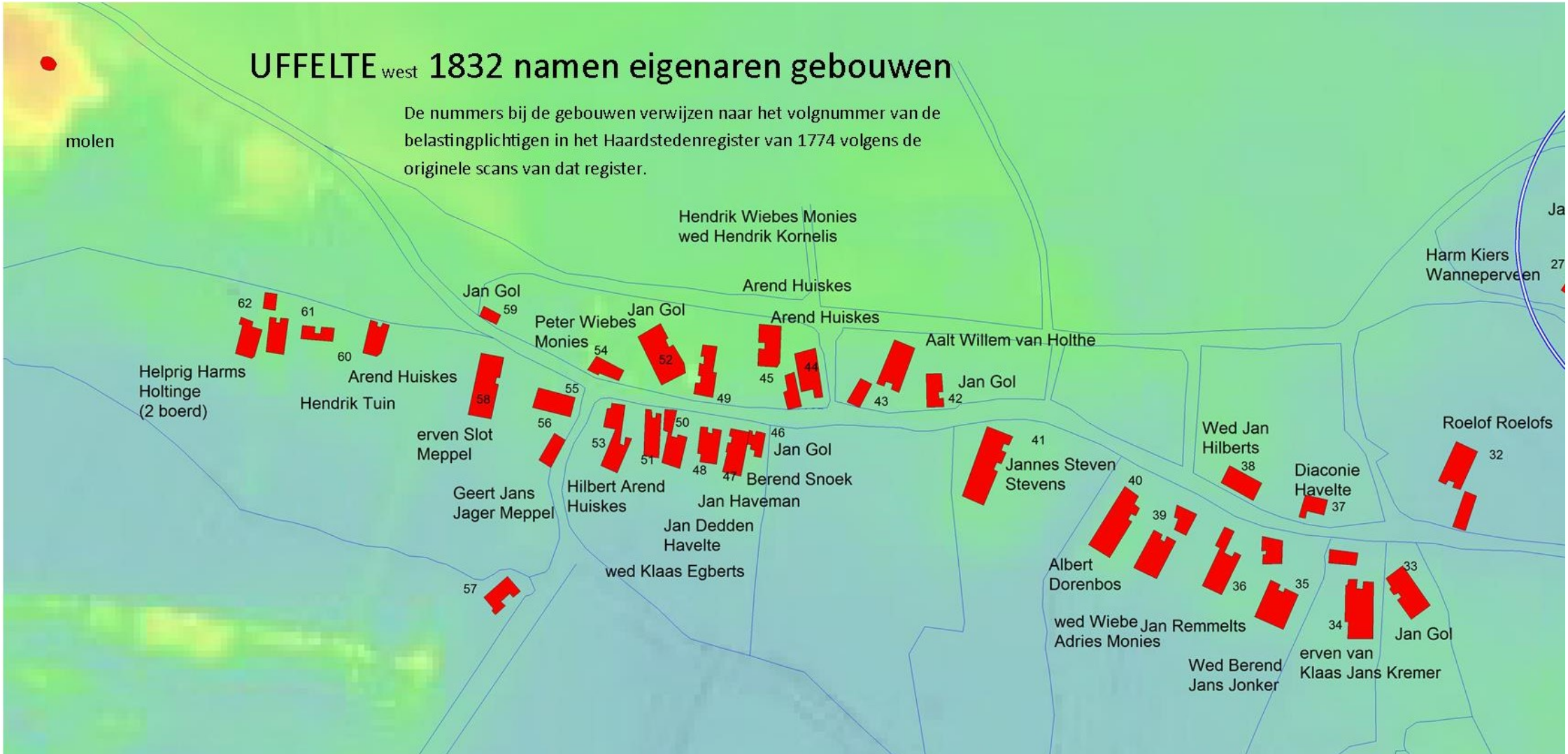

In 1768 heeft de landmeter A Meusinge in opdracht van de Decaan en de Kapittelen van de kerk St Pieter te Utrecht het gebied van de Uffelter Marckte gemeten. Deze kaart is op internet te raadplegen, doch de nauwkeurigheid is zeer onvoldoende om te worden ingepast in het huidige coördinatenstelsel.

Deken en kapittel van Sinte Peters te Utrecht ontslaan COENRAET TEN HOUE en zijne vrouw ALIJT uit den hoorigen echt en verhuren aan hen hun huis te Vffelte met verschillende perceelen land aldaar tegen 10 mudden rogge 's jaars; waarvan hij 2 mag korten voor 't onderhoud van den "spijker" te Uffelte en de inning van 's kapittels rogge-pachten uit Drente. Gegeven int jaer ons Heeren dusent vierhondert achte ende dertich op sinte Victoers dach. Oorspr. (Inv. No. 1267 (afd. Varia)). Met zeer geschonden zegel van het kapittel in bruine was.

UFFELTE oost 1832 namen eigenaren gebouwen

De nummers bij de gebouwen verwijzen naar het volgnummer van de belastingplichtigen in het Haardstedenregister van 1774 volgens de originele scans van dat register.

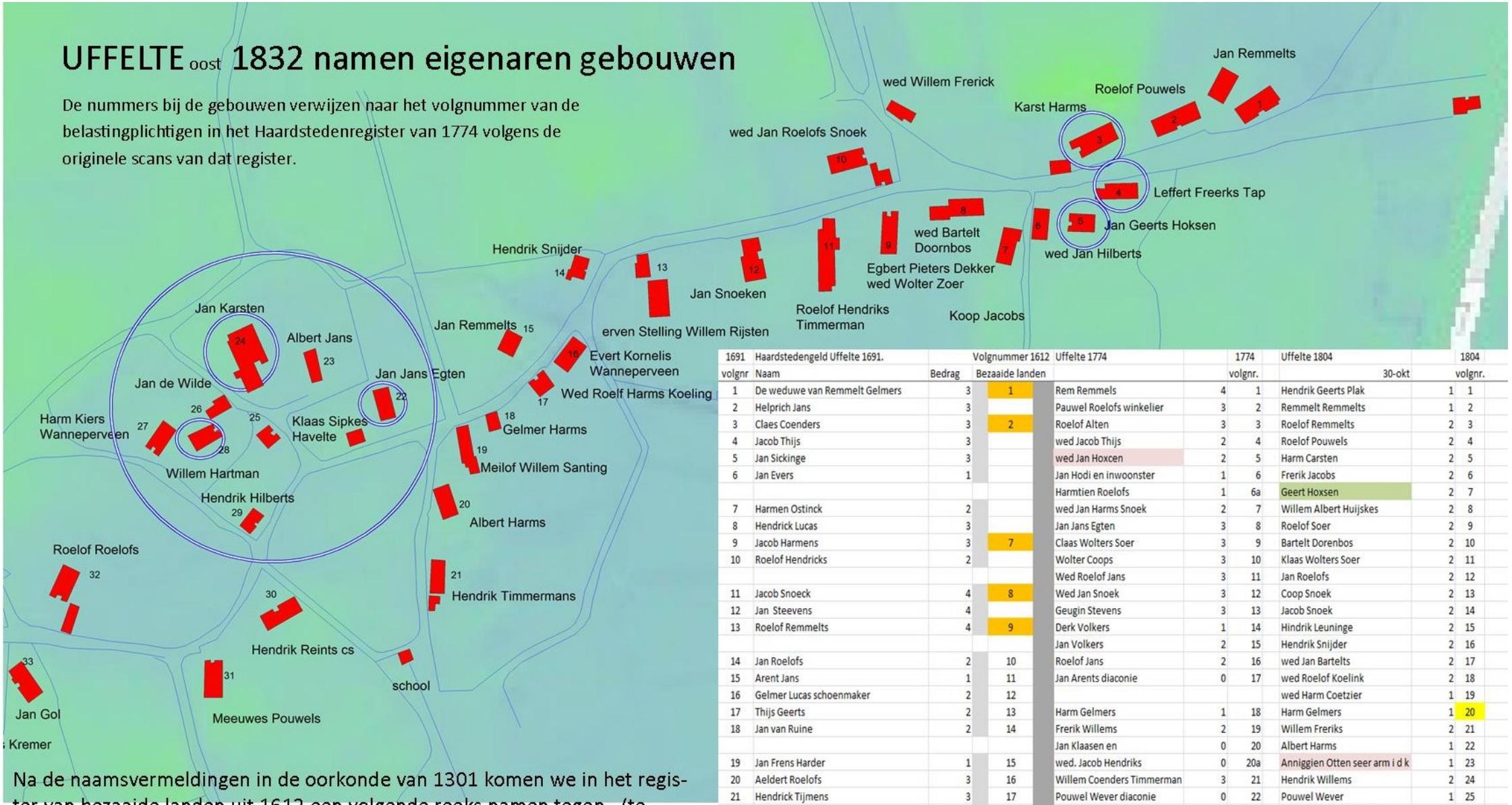

1691	Haardstedengeld Uffelte 1691.		Volgnummer 1612	Uffelte 1774		1774	Uffelte 1804		1804
volgnr	Naam	Bedrag	Bezaaide landen			volgnr.	30-okt		volgnr.
1	De weduwe van Remmelt Gelmers	3	1	Rem Remmels	4	1	Hendrik Geerts Plak	1	1
2	Helprich Jans	3		Pauwel Roelofs winkelier	3	2	Remmelt Remmelts	1	2
3	Claes Coenders	3	2	Roelof Alten	3	3	Roelof Remmelts	2	3
4	Jacob Thijs	3		wed Jacob Thijs	2	4	Roelof Pouwels	2	4
5	Jan Sickinge	3		wed Jan Hoxcen	2	5	Harm Carsten	2	5
6	Jan Evers	1		Jan Hodi en inwoonster	1	6	Frerik Jacobs	2	6
				Harmtien Roelofs	1	6a	Geert Hoxsen	2	7
7	Harmen Ostinck	2		wed Jan Harms Snoek	2	7	Willem Albert Huijskes	2	8
8	Hendrick Lucas	3		Jan Jans Egten	3	8	Roelof Soer	2	9
9	Jacob Harmens	3	7	Claas Wolters Soer	3	9	Bartelt Dorenbos	2	10
10	Roelof Hendricks	2		Wolter Coops	3	10	Klaas Wolters Soer	2	11
				Wed Roelof Jans	3	11	Jan Roelofs	2	12
11	Jacob Snoeck	4	8	Wed Jan Snoek	3	12	Coop Snoek	2	13
12	Jan Steevens	4		Geugin Stevens	3	13	Jacob Snoek	2	14
13	Roelof Remmelts	4	9	Derk Volkers	1	14	Hindrik Leuninge	2	15
				Jan Volkers	2	15	Hendrik Snijder	2	16
14	Jan Roelofs	2	10	Roelof Jans	2	16	wed Jan Bartelts	2	17
15	Arent Jans	1	11	Jan Arents diaconie	0	17	wed Roelof Koelink	2	18
16	Gelmer Lucas schoenmaker	2	12				wed Harm Coetzier	1	19
17	Thijs Geerts	2	13	Harm Gelmers	1	18	Harm Gelmers	1	20
18	Jan van Ruine	2	14	Frerik Willems	2	19	Willem Freriks	2	21
				Jan Klaasen en	0	20	Albert Harms	1	22
19	Jan Frens Harder	1	15	wed. Jacob Hendriks	0	20a	Anniggien Otten seer arm i d k	1	23
20	Aeldert Roelofs	3	16	Willem Coenders Timmerman	3	21	Hendrik Willems	2	24
21	Hendrick Tijmens	3	17	Pouwel Wever diaconie	0	22	Pouwel Wever	1	25
22	Hessel Lucas	1	18	Willem Remmels	2	23	Berent Gerrits Klompt	2	26
23	Lense Jacobs (Lense Saecken)	2	19	Jan Karsten	3	24	Jan Carsten	2	27
24	Hendrick Jans	2	20				Jan Haveman	2	28
25	Jan Coenders	1	21	Gerrit List wever	0	25	wed Gerrit List seer arm i d k	1	29
26	Jan Hendricks	1	22	Jan Koenders	2	26	Jan de Wilde	1	30
27	Albert Rolden	2	23	Jan Rijkken	2	27	Willem Hartman	2	31
28	Bartelt Willems	3		Roelof Willems	2	28	Egbert Canon seer arm i d k	1	32
29	Willem Roelofs	1	24	wed H Timmerman	1	29	Coendert Hilberts	2	33
30	Egbert Jans	3	25				Jan Hendriks	2	34
31	Hendrick Scheper	1	26				wed Jacob Derks	1	35
				Reint Hendriks winkelier	3	30	Hendrik Reints	2	36
32	Albert Jans	1	27	Hilbert Baving	2	31	Meeuwes Pauwels	2	37
33	Syme Everts	1	28	Roelof Willems Snoek	2	32	wed Roelof Willems	2	38
34	Jan Frens	1	29	Hendrik Geers en	1	33	Jan Jans Schoemaker	2	39

Na de naamsvermeldingen in de oorkonde van 1301 komen we in het register van bezaaide landen uit 1612 een volgende reeks namen tegen. (te raadplegen in het Drents Archief) Dan volgt in 1640 een verslag van de opmeting van de landerijen per bezitter, met vermelding van ieders bezit. In 1691 het eerste haardstedenregister, gevolgd door die uit de jaren 1692,1742,1754,1764,1774,1784,1794 en 1804. Daarna in 1832 de naamsvermelding van de eigenaren in de kadastrale registers. Op de kaartjes is met blauwe cirkels de mogelijke ligging van de oude Saksische kern (en) weergegeven. Dit, op basis van de later in de stukken vermelde namen van bezitters van die panden.

Het oude Valthe met de gebouwen en grenzen van 1832.
Als achtergrond in dunne lijnen de gebouwen en grenzen van 2023.
De gebouwen van 1832 zijn rood ingekleurd en de grenzen van 1832 zijn met blauwe lijnen aangegeven.

Het terrein van de voormalige Valther Schans in 1832. Op de volgende pagina is een reconstructie van de schans te zien.

Valthe ligt op de oostflank van de Hondsrug in een gebied dat al duizenden jaren bewoond is geweest. Aan de rand van het grote Bourtanger Moor. Onderzoek heeft uitgewezen dat er vanuit Valthe minstens één weg door het veen liep richting Westerwolde.
Valthe lijkt op de kaart van 1832 op een Saksische nederzetting. Waarom Valthe niet voorkomt op de lijst van nederzettingen die werden aangeslagen voor schuldmudden vraagt om uitleg.
Valthe wordt voor het eerst vermeld in 1217. Bisschop Otto van Utrecht bevestigd het klooster Ruinen in haar bezittingen, waaronder ook Valthe voorkomt. Het klooster bezit hier een vordering op één huis. Dit huis zal in het centrum van het oude Valthe hebben gelegen, linksonder op de kaart. In een oorkonde van omstreeks 1300 waarin de inkomsten staan vermeld van de Proosdij van St Pieter te Utrecht wordt het huis Lippinghe te Valthe genoemd dat een halve Libram Groniensis moet betalen. Verder nog een huis dat 12 schepel rogge moet opbrengen.
Hoe het klooster en de Proosdij aan die vorderingen zijn gekomen is nergens vermeld. Mogelijk heeft het te maken met de verbindingsweg door het veen richting Westerwolde. De Frankische bezetters van Drenthe van het eerste uur, kunnen hier een controlepost hebben ingericht welke zelfvoorzienend moest zijn. Wanneer er toen één of meer Saksische bedrijven waren, kunnen de bewoners zijn verdreven. Dienstmannen van de Duitse keizer zullen hier dan die gronden in leen hebben gekregen, welke dan later zijn geschonken aan het klooster te Ruinen.
Twee namen worden vermeld in een belastingregister van omstreeks 1450. Nyenhuis met een vol erf en Wilting met een half erf. Ook in 1450 bestond Valthe dus maar uit twee erven. Het lijkt er dan op dat Valthe geen Saksische nederzetting van oorsprong (meer) is, maar vanwege de Frankische bezetters is ontstaan. De groei van Valthe heeft dan na 1500 plaatsgevonden.
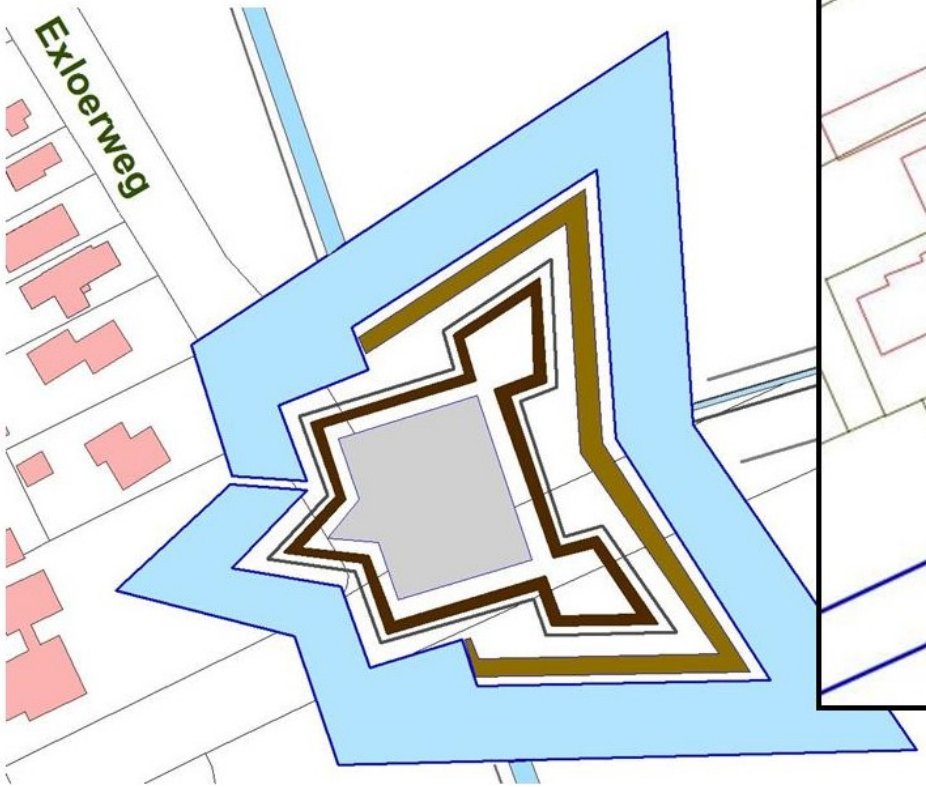
Onder links is de Valther Schans, zoals vermeld op de kaart van Anthonie Cucheron uit 1628 ingepast in de kadastrale kaart en daarna gedigitaliseerd en van kleuren voorzien. Rechts dezelfde kaart met alleen de gracht en de binnen omheining, met de kadastrale grens van 1832 als achtergrond toegevoegd. We zien dat de begrenzing van het schansterrein in 1832 praktisch nog volledig overeenkomt met de oorspronkelijke vorm van de schans.